

УДК:615.1:338.5

К. Л. Косяченко, А. С. Немченко, О. В. Коваленко

*Національний фармацевтичний університет**Державна інспекція з контролю якості лікарських засобів МОЗ України*

НАУКОВО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЗАКУПІВЕЛЬНИХ ЦІН НА ОСНОВНІ ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ

У статті на прикладі закупівельних цін проведено наукове обґрунтування та опрацювання організаційно-економічних засад з проведення моніторингу системи цін на основні лікарські засоби в Україні як джерела своєчасної та об'єктивної інформації щодо цінової ситуації на соціально-значущих товарних ринках, до яких належить фармацевтичний ринок.

Ключові слова: основні лікарські засоби, закупівельні ціни, державне регулювання, моніторинг, соціально-економічна ефективність.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Цінова політика є складовою загальної соціально-економічної політики України. Забезпечення доступності основних лікарських засобів (ОЛЗ) визначено як один із пріоритетних напрямків її реалізації у сфері охорони здоров'я й фармації. Основним завданням з удосконалення ціноутворення на ЛЗ є реалізація основних принципів у формуванні систем оптових і роздрібних цін, зокрема їх обґрунтованість і прозорість. Для цього необхідно проведення систематичного моніторингу оптово-відпускних цін (митної вартості), закупівельних і роздрібних цін, а також показників доступності ліків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Під час загострення соціально-економічної та епідеміологічної ситуації в країні, які мали місце наприкінці 2009 – початку 2010 рр., особливо важливою стає інформація про рівні та динаміку цін на ОЛЗ. Незважаючи на визнану у світовій практиці необхідність отримання державними органами влади об'єктивної інформації щодо рівнів, структури та динаміки цін на соціально-значущі товари, до яких належать ЛЗ, сьогодні дискусійним є статус самого моніторингу цін на ліки. У світовій практиці існують різні підходи до цієї норми, моніторинг застосовується як метод державного регулювання цін (Чехія, Словенія, Польща та ін.), метод державного контролю за цінами (Угорщина, Фінляндія, Норвегія та ін.) або як метод державного спостереження за цінами (Росія та ін.) [8, 12].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

З огляду на вищевикладене, першочерговим завданням у сфері ціноутворення на ЛЗ в Україні є розробка організаційно-економічних засад та опрацювання методики проведення моніторингу цін, законодавче визначення його статусу й правових наслідків його результатів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Зазначена проблематика обумовила мету нашого дослідження, яка полягає у науковому обґрунтуванні й опрацюванні на прикладі закупівельних цін організаційно-економічних засад з проведення моніторингу цін на ОЛЗ в Україні. Відповідно до визначеної мети нами були сформульовані такі завдання дослідження:

- науково-практичне обґрунтування організаційно-економічних засад з проведення моніторингу закупівельних цін на ОЛЗ в Україні;
- аналіз динаміки та структури змін закупівельних цін на ОЛЗ;
- визначення залежності рівнів та динаміки закупівельних цін на ОЛЗ від коливань валютних курсів;
- дослідження ефективності запровадження граничних рівнів цін реалізації на окремі ОЛЗ.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єктами дослідження було обрано закупівельні ціни на ОЛЗ, показники валютних курсів (грн., €, \$ США). У роботі використано економіко-статистичні методи дослідження, зокрема індексний аналіз [4, 5, 10, 11].

Для ефективної реалізації державної політики у сфері фармацевтичного ціноутворення необхідно, в першу чергу, опрацювати методiku проведення моніторингу, якою повинна передбачатися оцінка соціально-економічної ефективності системи цін на ОЛЗ та регуляторних заходів з її удосконалення. Для опрацювання методики проведення моніторингу цін на ОЛЗ, на нашу думку, об'єктами дослідження доцільно обрати закупівельні ціни, які відповідно до ПКМУ від 25.03.2009 р. № 333 є ціною одиниці товару, яка визначається суб'єктом господарювання, що здійснює оптову торгівлю, для його подальшої реалізації через аптечну мережу [1, 2, 7]. Така доцільність обумовлена обмеженою кількістю вказаних суб'єктів господарювання (дистриб'юторів) порівняно з аптечними організаціями, при цьому нівелюється територіальний фактор, вплив форми власності й господарювання, високий рівень конкуренції. Це дає змогу отримувати оперативні та співвідносні дані рівнів та динаміки цін на ОЛЗ для опрацювання методики їх моніторингу.

З огляду на вищевикладене, на першому етапі моніторингу цін на ОЛЗ нами запропоновано розраховувати індивідуальні й групові індекси закупівельних цін на ОЛЗ загалом та окремо для вітчизняних та імпортованих ліків за формулами:

$$I_p = \frac{P_1}{P_0},$$

де I_p – індивідуальний індекс закупівельних цін на ОЛЗ;

P_1 – середня закупівельна ціна на ОЛЗ у поточному періоді;

P_0 – середня закупівельна ціна на ОЛЗ у попередньому періоді.

$$I_g = \frac{1}{n} \sum_{p=1}^n I_p,$$

де I_g – груповий індекс закупівельних цін на ОЛЗ

n – кількість ОЛЗ у вибірці [9];

Далі нами запропоновано проведення аналізу динаміки цін на ОЛЗ імпортованого виробництва залежно від коливань курсів основних валют (€, \$ США). Для цього потрібно визначення індексів валют (I_v) за відповідний термін за формулою [6]:

$$I_v = \frac{K}{K_0},$$

де K – середній курс гривні по відношенню до \$ США (€) за поточний період;

K_0 – середній курс гривні по відношенню до \$ США (€) за попередній період.

Для розрахунків індексів валют використовуються показники коливань їх офіційних валютних курсів за даними Національного банку України [11].

Наступним етапом роботи став моніторинг закупівельних цін на ОЛЗ та опрацювання його результатів. Моніторинг проводився нами відповідно до складу Національного переліку ОЛЗ за 215 міжнародними непатентованими назвами (МНН) ліків, що становило приблизно 1054 ОЛЗ за торговельними назвами з урахуванням форм випуску та дозувань. Вибірка дослідження містила 40,9% ОЛЗ вітчизняного виробництва та 59,1% – імпортованого. Термін проведення моніторингу листопад 2009 р. – січень 2010 р. [10, 11]. Слід зазначити, що науковцями Національного фармацевтичного університету з 1998 р. постійно проводяться дослідження системи цін на ЛЗ, у тому числі моніторинг цін на основні ліки [7-11]. З огляду на це нами було порівняно результати моніторингу закупівельних цін на ОЛЗ з результатами попередніх досліджень за відповідний період 2008-2009 рр.

Результати моніторингу і порівняльного аналізу динаміки закупівельних цін за відповідний період 2008-2009 рр. представлені на рисунку 1 і свідчать про таке:

- за період листопад 2009 р. – січень 2010 р. спостерігалася тенденція до підвищення рівня закупівельних цін від 0,3% до 1% на місяць, ці темпи зростання значно нижчі, ніж у відповідний період минуло року, в якому в листопаді – січні спостерігалось значне підвищення рівня закупівельних цін на ОЛЗ, у середньому на 15 % щомісячно.
- зростання цін у досліджуваній період відбувалось переважно за рахунок ліків вітчизняного виробництва, темпи росту яких становили 2-3 % , тоді, як ціни на імпортовані ОЛЗ майже не змінювались.

Відсутність у листопаді 2009 р. – січні 2010 р. значного підвищення закупівельних цін на ОЛЗ пояснюється, на нашу думку, своєчасними заходами з упровадження порядку формування закупівельних цін, в першу чергу, виділення у 2008 р. державного регулювання постачальницько-збутової націнки на ЛЗ.

На наступному етапі роботи нами було проведено аналіз динаміки цін на імпортовані ОЛЗ залежно від курсів основних валют. Його результати (рис. 2) вказують на залежність закупівельних цін від курсу \$ США та їхню невідповідність курсу €. Цей факт, на нашу думку, потрібно враховувати під час розробки заходів з усунення негативних наслідків кризових явищ у галузі.

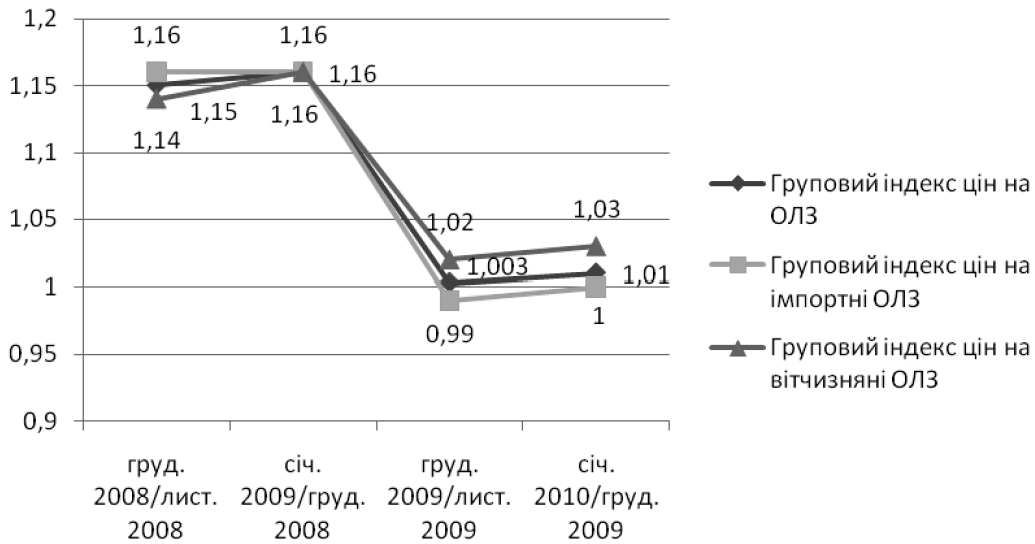

Рис.1 Порівняльний аналіз динаміки закупівельних цін за період листопад-січень 2008 -2010 рр.

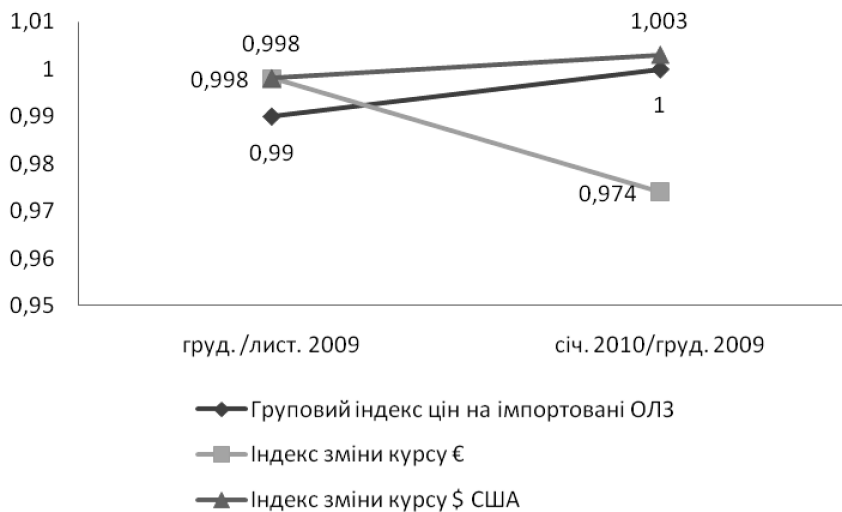

Рис. 2 Аналіз динаміки закупівельних цін на імпортовані ОЛЗ залежно від курсу основних валют

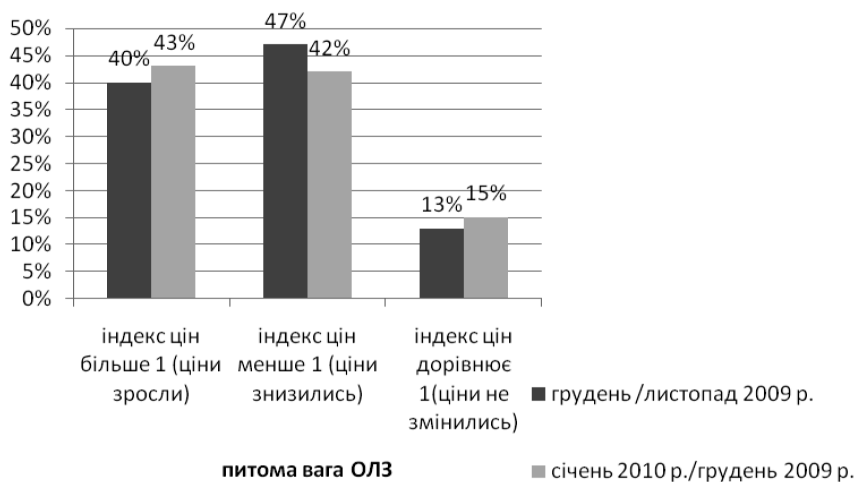

Рис. 3 Аналіз структури змін закупівельних цін на ОЛЗ

Далі нами було проаналізовано структуру змін закупівельних цін на ОЛЗ за досліджуваний період (рис.3).

За результатами аналізу встановлено зростання питомої ваги ОЛЗ, ціни на які зросли та знизилась у січні 2010 р. порівняно з груднем 2009 р. (43% і 42% відповідно). При цьому серед найменувань ОЛЗ, індекс цін на які перевищував одиницю (тобто ціни зросли) у грудні порівняно з листопадом 2009 р., 53% припадало на вітчизняні ОЛЗ. У січні 2010 р. порівняно з груд-

нем 2009 р. питома вага вітчизняних ОЛЗ, ціни на які підвищились, зменшилась і склала 41%.

Даний факт нами розглядається як позитивний наслідок регуляторних заходів у сфері ціноутворення на ОЛЗ, а саме: запровадження граничних рівнів оптово-відпускних та роздрібних цін на ЛЗ для лікування та профілактики грипу (на 10 МНН) відповідно до ПКМУ від 30.10.2009 р. № 1154.

Саме тому, на наступному етапі дослідження нами було проаналізовано динаміку цін на ОЛЗ, для яких запроваджено граничні ціни (рис. 4).

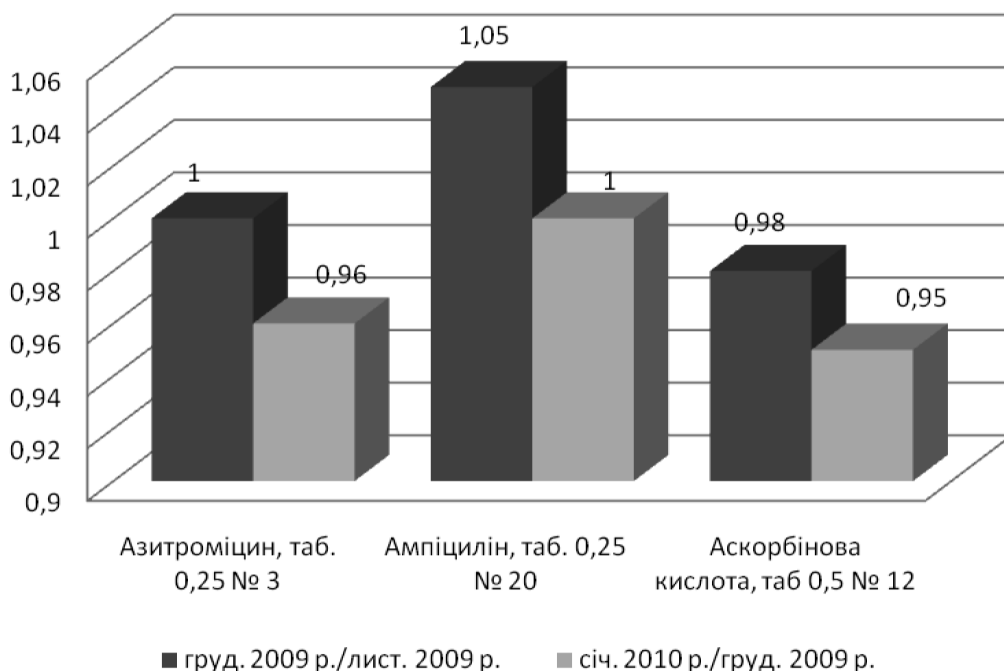

Рис. 4 Аналіз динаміки закупівельних цін на ОЛЗ, до яких запроваджено граничні ціни

До вибірки увійшли ОЛЗ за 3 МНН – азитроміцин у таблетках 0,25 № 3, ампіцилін у таблетках 0,25 № 20, аскорбінова кислота у таблетках 0,5 № 12 [3, 6]. За торговельними назвами вибірка містила 17 препаратів. За результатами аналізу встановлено тенденцію до зниження рівня цін (до 5%) на зазначені ОЛЗ порівняно із загальними тенденціями щодо динаміки закупівельних цін на ОЛЗ за визначений період часу. Таким чином, моніторинг цін на ОЛЗ є ефективним методом державного регулювання та контролю за цінами, його проведення є необхідною складовою у визначенні об'єктивності змін цін на ОЛЗ суб'єктами господарської діяльності при запровадженні їх державної реєстрації та дозволяє проводити оцінку ефективності державних регуляторних заходів у сфері фармацевтичного ціноутворення.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Кризовий стан соціально-економічного розвитку держави обумовлює необхідність надання своєчасної та об'єктивної інформації щодо цінової ситуації на соціально-значущих товарних ринках, до яких належить фармацевтичний ринок. Вирішення цього питання полягає у терміновому впровадженні на законодавчому рівні основних засад із проведення моніторингу цін на ОЛЗ і показників їх доступності, а також в опрацюванні й нормативному забезпеченні методики його проведення.

Відповідно до результатів опрацювання моніторингу оптових цін дистриб'юторів за період листопад 2009 р. – січень 2010 р. встановлена тенденція до підвищення цін на ОЛЗ від 0,3% до 1% на місяць, що пов'язано з підвищенням цін

на вітчизняні ліки. Рівень цін на імпортні ОЛЗ залишався незмінним протягом аналізованого періоду.

У порівнянні сучасних тенденцій динаміки закупівельних цін на ОЛЗ із відповідним періодом минулого року, рівень яких у середньому підвищувався на 15% щомісячно, визначено суттєву стабілізацію цін на ОЛЗ у листопаді 2009 р. — січні 2010р., що свідчить про ефективність заходів з державного регулювання у сфері фармацевтичного ціноутворення.

Показано позитивну тенденцію зменшення (на 12%) питомої ваги ОЛЗ вітчизняного виробництва у загальній кількості ліків, ціни на які зросли у січні 2010 р. порівняно із груднем 2009 р.

Встановлено залежність динаміки закупівельних цін від коливань валютних курсів \$ США, при цьому залежність динаміки закупівельних цін на ОЛЗ від курсу € практично відсутня.

Результати аналізу динаміки цін на ОЛЗ, для яких запроваджено граничні рівні оптово-відпускних та роздрібних цін, вказують на позитивні наслідки цього методу державного регулювання цін на ОЛЗ під час складної соціально-економічної та епідеміологічної ситуації в країні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

- Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і виробу медичного призначення: постанова КМУ від 25.03.2009 № 333. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.kmu.gov.ua/control/> – Назва з екрану.
- Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби і виробу медичного призначення: постанова КМУ від 17.10. 2008 № 955. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.kmu.gov.ua/control/> – Назва з екрану.
- Про встановлення граничних рівнів цін на окремі лікарські засоби виробу медичного призначення»: постанова КМУ від 30.10. 2009 р. № 1154 . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.apteka.ua/category/kadmin>. – Назва з екрану.
- Державний комітет статистики України . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з екрану.
- Індекс споживчих цін: сприйняття та реальність посібник для користувачив. – К, 2006. – 56с.
- Компендиум 2005 – лекарственные препараты / под. ред. В. Н. Коваленко, А. П. Вікторов.– К. : Морион, 2005. – С. 19–20.
- Методичні рекомендації з проведення державної експертизи та реєстрації цін на основні лікарські засоби: методичні рекомендації / А. С. Немченко, К. Л. Косяченко, І. В. Кубарева, А. В. Беліченко: метод. реком. – Х, 2008. – 22 с.
- Немченко А. С. Фармацевтическое ценообразование / А. С. Немченко.– Х.: Фирма “Радар”, 1999. – С. 290.
- Немченко А. С. Галій Л. В., Методичні підходи щодо проведення державної реєстрації цін на основні лікарські засоби / А. С. Немченко, Л. В. Галій // Фармацевтичний журнал. – 2003. – №. 4. – С. 32– 38.
- Немченко А. С. Моніторинг цін на основні лікарські засоби: Методичні рекомендації / А. С Немченко, Л. В. Галій. – Х. : НФАУ, 2003. – 24 с.
- Немченко А. С. Науково-методичні підходи до вдосконалення системи цін на лікарські засоби у сучасних умовах економічної кризи / А. С. Немченко, І. В. Кубарева, К. Л. Косяченко // Запорозький медичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 122–125.
- Pricing and Reimbursement in the Recession: Future Performance and Drivers // Pharma Pricing and Reimbursement. – 2009. – Vol 14.– No.5.– p.132– 133.

УДК:615.1:338.5

К. Л. Косяченко, А. С. Немченко, А. В. Коваленко

**НАУЧНО-ПРИКЛАДНЫЕ ОСНОВЫ МОНИТОРИНГА ЗАКУПОЧНЫХ
ЦЕН НА ОСНОВНЫЕ ЛЕКАРСТВЕННЫЕ СРЕДСТВА**

В статье на примере закупочных цен приведено научное обоснование и практическая обработка организационно-экономических основ по проведению мониторинга системы цен на основные лекарственные средства в Украине как источника своевременной и объективной информации о ценовой ситуации на социально значимых товарных рынках, к которым относится фармацевтический рынок.

Ключевые слова: основные лекарственные средства, закупочные цены, государственное регулирование, мониторинг, социально-экономическая эффективность.

UDK:615.1:338.5

K. L. Kosyachenko, A. S. Nemchenko, O. V. Kovalenko

**SCIENTIFIC AND PRACTICAL BASE OF RESEARCH PURCHASE
PRICE MONITORING ON ESSENTIAL DRUGS**

The article provides a rationale and practical work up of organizational and economic foundation for the monitoring of price system for essential medicines in Ukraine on example of purchase prices as a source of timely and objective information on the price situation on socially relevant product markets, to which the pharmaceutical market.

Key words: essential drugs, procurement prices, government regulation, monitoring, socio-economic efficiency.

Адреса для листування:

м. Київ, Державна інспекція з контролю
якості лікарських засобів, пр. Перемоги, 120,
(044) 424-15-06

Надійшла до редакції: 18.05.2010